

TÜRK BİLİM ADAMLARININ BAKIŞ AÇISINDAN İSLAM VE MODERNİTE

Der. Gönül PULTAR, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007, 230 s.

Mesut İNAN*

Tanıtımını yapacağımız kitap 2003-2004 akademik yılı içerisinde Bilkent Üniversitesinde gerçekleşen ve koordinatörlüğünü Gönül Pultar'ın yaptığı Edebiyat, Toplum ve Kültür seminerleri sırasında düzenlenen "İslam ve Modernite" konulu konferans dizisinin metinlerini içermektedir. Kitap giriş ve dört bölümden oluşmaktadır.

Kitabın "giriş" bölümünde Pultar, 11 Eylül hadisesinden sonra batıda alevlenen İslam karşıtı söylemlerin artmasına, "İslam ve Modernite" ilişkisi bağlamında batı medyasındaki yayınların çokluğuna işaret etmiştir. Kitapta İslam ile modernitenin bağdaşmadığı ve İslam'ın moderniteye cevaz vermediği türünden söylemlere yer verilmektedir. İslam'a karşı sergilenen bu tutum Pultar'a göre açıkça bir aşağılamanın ifadesini taşımaktadır. Gündem bu şekilde seyrederken Pultar, Müslüman bilim adamlarının batıda yayınlanan eserlerinin tartışmalara önemli bir katkı yapacağı kanaatini taşımaktadır. Ancak Pultar, bu noktada batının özellikle kendi görüşlerini teyit eden metinlere yayın hakkı tanınmasının da ciddi bir problem olduğunun altını çizmektedir. Aynı zamanda bu bölüm içerisinde yazar bizlere, mütebelliğ bilim adamlarının görüşlerinden oluşan ve modern sürece başka bir açıdan bakan bir kompozisyon sunarak giriş bölümünü tamamlamıştır.

Kitabın "Modernleşme Sorunsalı" isimli birinci bölümünde Ahmet Yaşar Ocak ve Necdet Subaşı'nın tebliğlerine yer verilmektedir. Ocak, "İslami Bilimler ve Modernleşme Sorunu" isimli tebliğinde modernite karşısında bugünün Müslümanlarının aldıkları tavırlardan bahsetmektedir. Bu sunusunda Ocak özellikle ülkemizde oluşmuş olan bilimsel zihniyetten yakınmakta ve bu bilimsel zihniyetin İslami meseleleri sosyal bilimler açısından değerlendirip tartışmadığına vurgu yapmaktadır. Bugünün temel probleminin İslami bilimlerin ve İslami düşüncenin yeniden üretilmesi olduğu konuşmacı tarafından belirtilmektedir. Ocak'ın vurgusu, günümüz Müslümanlarının bir kısmında batılılar gibi tüketmenin, bir kısmında da Hz. Peygamber(sav)

* Arş. Gör., SAÜ İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı (minan@sakarya.edu.tr)

dönemindeki İslam'ı yaşamaya çalışmanın yarattığı aldatıcı bir tatmin duygusunun etkisiyle modernitenin önlerine yığıldığı sorunları dikkate dahi almamalarıdır. Ocak konuşmasında ayrıca “Karşılaştırmalı İslam Mitolojisi” veya “Kuran Tarihi” isimli yeni bir bilim dalı kurulmasından da bahsetmektedir. Necdet Subaşı “Müslüman Modernleşmesi ve Türkiye Örneği” isimli tebliğinde, üzerinde durulması gereken asıl hususun İslam modernleşmesi yerine Müslüman modernleşmesi olduğunu belirtmektedir. Subaşı, Müslüman modernleşmesinin ana çizgilerinin henüz netleşmediğini, modernleşmenin tüm İslam toplumlarında olduğu gibi Türkiye’de de etkisini giderek artırmakta olduğunu vurgulamaktadır.

Kitabın “Tarihsel Çerçeve” isimli ikinci bölümü Halil İnalçık ve İlber Ortaylı’nın tebliğlerinden oluşmaktadır. “İslam, Modernleşme ve Atatürk’ün Görüşleri” isimli tebliğinde İnalçık, İslam’ın yanlış anlaşıldığına vurgu yapmakta, İslam’ın gerek kurumlarında gerek toplum hayatına ait kurullarında ve hukukunda çok yönlü bir din olduğunu belirtmektedir. Anadolu’da Türk toplumunun özellikle İslam’ın tasavvufla kaynaşmış şeklini benimsediğinin altını çizen İnalçık, bu durumun aynı zamanda var olan medrese ilahiyatına sığmayan bir durum olduğunu belirtmektedir. Ortaylı, “İslam ve Modernite” isimli tebliğinde İslam denince Klasik Ortadoğu’nun akla geldiğini oysa İslam nüfusunun büyük çoğunluğunun burada yaşamadığını belirtmektedir. Bununla beraber İslam dünyasındaki modernitenin tamamıyla pozitivist Fransız ihtilali gibi bir yapılanmayla eş değer olmadığı vurgulanmaktadır.

Kitabın “Batı ve Doğu Karşısında Modernite ve İslam” isimli üçüncü bölümü Yaşar Nuri Öztürk ve Snjezana Akpınar ve Giv Nassiri’nin tebliğlerinden oluşmaktadır. Öztürk, “İslam, Batı ve Ortadoğu” isimli konuşmasında gerçek İslam’ın modern hayatla sorun yaşamasının imkan dahilinde olmadığını, sokaklarda bize örneği verilen ve camilerde din olarak anlatılan anlayışın sadece modern hayatla değil aynı zamanda insanı insan yapan hiçbir değerle bağdaşmasının mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Snjezana Akpınar ve Giv Nassiri’nin karşılıklı soru-cevap şeklinde oluşturulmuş “Modernite, İslam ve Budizm ile Karşı Karşıya: Akıl, Hikmet ve Gerilimler” isimli tebliğlerinde her iki konuşmacı da İslam toplumlarında oluşan gelenek fetişizminin üzerinde durmaktadırlar. İslam’da gelenek putlaştırılmış ve idole dönüştürülmüştür. Modernitede ise akıl kutsallaştırılarak tam tersi yapılmaktadır.

Kitabın “İlerleme mi Değişme mi?” isimli dördüncü ise bölümü Hilmi Yavuz ve Orhan Koloğlu’nun tebliğlerinden oluşmaktadır. “İslam terakkiye Mani midir?” isimli konuşmasında Hilmi Yavuz, İslam’ın entellektüel tarihinde modernleşmenin hem fıkhi hem de geleneksel yani örfi hukuka da-

yandırılarak meşrulaştırma çabalarının mevcut olduğunu belirtmektedir. Yavuz'a göre eğer bu tarih iyi bilinirse İslam ve modernleşme konusunda çok daha açık seçik bir sonuca varılmış olunacaktır. Yavuz'un konuşmasındaki bir diğer vurgusu da fıkıhın muamelat, münakehat ve ukubat alanlarında tedvin edilmiş olan seküler kanunların bu dünyaya ilişkin hükümler getiriyor olması hesaba katıldığında maslahat yönüyle kamu yararı açısından meşrulaştırılmış olmalarının modernliğe açılmanın imkanlarını taşıdığıdır. Kitapta yer verilen son konuşma metni ise Orhan Koloğlu'nun tebliğidir. "İslam'da Değişim" isimli konuşmasında Koloğlu modernite ve İslam konusuna radikal bir çözüm önerisinde bulunmaktadır: 21. yüzyılda varılacak hedefi sağlıklı bir şekilde belirlemek için öncelikle her sorunun çözümünü kutsal metinlerde arama tutkusundan vazgeçmek ve duygusallıktan uzak bir özeleştirici anlayışını topluma yerleştirmek. Koloğlu bu durumu değişimin kaçınılmazlığını kabul etmek olarak belirtmektedir.

Netice olarak belirtmek gerekirse incelediğimiz kitap "Modernite ve İslam" konusunda farklı bilim adamlarınca yapılan eleştirileri ve yorumları ihtiva etmesi, farklı bakış açılarını sunması, günceli takip etme açısından akademik çevrelerce tartışılan görüşlerin yansıtılması, modernlik karşısında Müslüman tutumlarını gösterme ve Müslüman tutumları karşısında modernliğe bakma açısından son derece faydalı bir eserdir. Tebliğler dizisinden oluşan eser aynı zamanda göstermektedir ki, pek çok üniversitede yapılan ve içeriği son derece zengin bilgilerle dolu konferans türü ilmi faaliyetler kitap haline getirilince alana önemli katkılar sağlamaktadır. Söz uçar yazı kalır düsturunca kitap, konferansların özellikle yazıya dökülmesine yönelik örnek bir çalışma olarak kabul edilmelidir.